

QUAN EL CATALANISME ES FA GRAN I ESDEVÉ UN MOVIMENT DE MASSES I DE DONES (Centre Cultural el Casino, Manresa, 21 de març de 2018)

GEMMA RUBÍ I CASALS
Universitat Autònoma de Barcelona

Tal vegada no s'ha posat gaire èmfasi en el caràcter profundament trencador del catalanisme polític, sobretot si ens situem a l'inici del segle xx, quan continuava actuant des dels cenacles culturals, però també des de la clandestinitat, i era perseguit per l'*establishment* de la Restauració borbònica. En canvi, sí que se n'ha subratllat la diversitat, especialment les dues ànimes que sempre hi han conviscut: la conservadora, hereva de les Bases de Manresa, i la republicana, seguida de la constitució federal de l'Estat català de 1883.

Voldria emfasitzar en aquesta conferència que, amb la conjuntura de Solidaritat Catalana (1905-1909), el catalanisme es feu gran, esdevingué un moviment nacionalista de masses i incorporà també les dones en l'activisme polític. De fet, de l'actuació de les dones en el moviment nacionalista català de principi del segle xx gairebé no en sabem res. Constitueix un clar buit historiogràfic analitzar com els moviments nacionalistes parlen amb veu de dona o adopten la identitat femenina per expressar-se. Durant la Guerra de Successió, el relat austriacista ja equiparava la pàtria amb la mare protectora, dona abnegada, proveïda de moltes virtuts que la feien l'origen de la nació. Una interpretació que continuaria, durant la Guerra del Francès, amb l'edificació simbòlica de dones heroïnes capaces de donar la vida dels seus fills per la causa patriòtica, i fins i tot la seva una vegada extingida la d'aquells.

En resum, aquestes imatges idealitzades proporcionen una visió simbòlica i metafòrica que eclipsa la veritable participació de les dones en la construcció dels moviments socials i dels discursos identitaris, o del seu lloc en la nació imaginada, recuperada o reconstruïda. No ens manquen exemples de dones literates que van basar en els fets de 1714 el rerefons històric de les seves novel·les. Aquest seria el cas de la novel·la *Vigatans i botiflers* (1878-1879) de Maria de Bell-lloc, pseudònim de Maria del Pilar Maspons i Labrós (1847-1904). En aquests relats romàntics dibuixaven el seu propi imaginari del passat català, fos per a recrear o recuperar la comunitat nacional, la qual cosa els permetia irrompre en l'esfera pública de les lletres, d'una banda i, de l'altra, projectar una imatge feminitzada de la pàtria, que recreaven en tractar amb enyorança les llibertats perdudes.

Des de 1901, la commemoració del setge de Barcelona de 1714 havia abandonat la penombra de les es-

glésies on es rememoraven els caiguts per ritualitzar-se als peus de l'estàtua de Rafael de Casanova mitjançant les ofrenes que hi dipositaven les entitats catalanistes, fonamentalment barcelonines, o del seu entorn més immediat. En d'altres poblacions importants com Manresa, cada 11 de Setembre se significava amb la senyera a mig pal, en senyal de dol, en les seus dels cercles catalanistes. I més aviat arreu la commemoració del setge es veié durant força temps encara eclipsada per les festes catòliques d'advocació mariana, o bé per les de caire republicà o obrerista. A partir de 1913, l'Ajuntament de Barcelona n'oficialitzà la celebració des del moment que va decidir de subvencionar-la i, des de baix, la Diada esdevingué més plural i activa.

En la diada unitària de 1906, per primera vegada les dones van exercir un paper protagonista i impulsor. Van prendre la iniciativa de col·locar una ofrena pròpia, una corona de llorer i roure feta en bronze que duia gravada la inscripció «Las donas catalanas als martres de 1714». La comissió promotora d'aquesta iniciativa fou la Lliga Patriòtica de Dames, formada per la llevadora Eulàlia Forment, Maria Turull, Maria C. de Rosich i Antònia Rovira. Aquesta comissió derivava de la secció femenina del comitè organitzador de Solidaritat Catalana, i alguns dels noms apareixien entre les fundadores de la primera revista femenina autonomista, *Or y Grana*, sorgida l'octubre de 1906. El 30 d'agost de 1906 van publicar a *El Poble Català*, rotatiu del Centre Nacionalista Republicà, un «Manifest a les dones catalanes» des del qual les comminaren a participar de l'11 de Setembre i d'una col·lecta per a finançar la corona. Les aportacions de tres-centes dones feren possible fabricar-la a la casa Masriera i Campins de Barcelona, els mateixos orfebres que es feren càrrec de l'argenteria de la bandera de la Unió Catalanista dissenyada per Alexandre de Riquer i confeccionada el 1903.

Després d'oïr missa a l'església de Sant Just i Pastor, com era habitual en sufragi dels caiguts, la corona fou passejada en cotxe obert des de la plaça de Sant Jaume fins a l'Arc de Triomf, on se'n va fer lliurament per a ser dipositada als peus de l'estàtua de Rafael de Casanova. *La Il·lustració Catalana* immortalitzà l'esdeveniment en un fotomuntatge a la portada. Malauradament les ofrenes —n'hi havia de diverses poblacions: Olot, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Badalona, Vilassar de Dalt, Roses i Tàrraga— van ser objecte

d'un acte vandàlic el 17 d'octubre, perpetrat segons la premsa catalanista pels lerrouxistes, encara que la corona metàl·lica de les dones, bo i soldada a terra, es pogué salvar del foc.

El setmanari feminista i nacionalista *Or y Grana*, «Setmanari autonomista pera les donas» (1906-1907), en l'editorial del número 1, publicat el 6 d'octubre de 1906, s'afirmava:

El fonament de la Patria es la família; el fonament de la Familia es la Dona. Sortosament pera ella, en l'integral despertar de la nostra terra s'hi ha barrejat la Dona Catalana: la causa de Catalunya, causa de amor, es salvada des d'aquesta hora. Que cada casa, per amor de las donas, sigui un raceret de la causa catalana: aixís complim nostra missió. Donas catalanas: fent Patria fém Familia, fent Llar fém Amor.

Tota una declaració d'intencions del lloc que es volia que ocupés la dona dins del moviment nacionalista: al costat de l'home, l'activista i polític, escalfant i vetllant per la fe nacionalista en el si del cercle familiar, com a pal de paller. Una actitud políticament correcta, però adoptada a contracor, ja que sovint el setmanari publicà acudits sobre un velat desig d'empoderament femení.

D'altra banda, l'exhortació de l'editorial del primer número cominava les dones a no sortir de la llar familiar, però contradictòriament ho feia des d'un setmanari en el qual, malgrat estar dirigit per un home, Gaspar Roure, bona part dels redactors eren dones que sí que havien vist la necessitat de sortir a l'arena pública a polititzar la població femenina. No pas sense dificultats, perquè les discrepàncies internes devien ser prou importants perquè solament fossin publicats una vintena de números. En el darrer setmanari, del 23 de febrer de 1907, hom confessava que la política amb

veu de dona encara estava en un estat embrionari i que calia perseguir la unitat a la vigília de les cèlebres eleccions generals d'abril en què les candidatures solidàries obtingueren quaranta-dos dels quaranta-quatre escons que Catalunya enviava al Congrés de Diputats. Així mateix, aspiraven a perseguir l'objectiu que la dona catalana estigués a l'altura de les nacions avançades, un objectiu que passava per enfortir el progrés cultural general i per afirmar la personalitat de la dona dins de la personalitat de Catalunya.

En efecte, en pocs mesos, el rol de la dona nacionalista havia passat de ser un apèndix de l'obra patriòtica dins del clos familiar a dibuixar la necessitat de confegir i d'afermar el feminisme, la lluita nacionalista i el progrés cultural d'una manera inseparable. Aquesta fou efectivament la fita de la revista *Feminal*, dirigida per Carme Karr com un suplement de *La Il·lustració Catalana*. L'afirmació de la dona en l'espai públic només es podia aconseguir si aquesta accedia a la cultura. Mentre la dona no estigués educada i culturitzada difícilment, sostenia Karr, podria fer útil el seu vot. Per això es negava aleshores a legalitzar el dret de sufragi femení, parer que canvià al final de la primera etapa d'aquesta publicació que finalitzà el 1917 en plena Primera Guerra Mundial.

En definitiva, aquest fou un feminisme reformista, de classe mitjana urbana, i autonomista, i ben involucrat en l'activitat del catalanisme radical que prengué embranzida en la conjuntura decisiva de Solidaritat Catalana. Tanmateix, estava allunyat de la tasca sindicalista, i encara més de la lluita revolucionària que hauria reivindicat els drets polítics i de ciutadania per a la dona en la línia de Teresa Claramunt (1862-1931) o d'Ángeles López de Ayala (1858-1926), fundadores l'any 1891 a Barcelona de la primera associació feminista.